

הישראלית מסוגלת לכך אך ורק מפני שהיא מוגדרת כברית, מפני שהיא מתבססת על היסוד האוניברסלי של האמת והכנות, על האדם ועל הקב"ה שפיהם ולבם שווים. הברית שכרתו בני ישראל בהר סיני, הברית המכוננת את היסוד הדתי-קהילתי-לאומי, אחוזה בעבותות בברית שכרת הקב"ה עם נח, בראשונת הבריות, הברית המבטיחה את קיום ההווה האנושית, קיום המושתת על האמת הבונה לקב"ה משכן בארץ. אות בריתו של נח היא הקשת, וכשאנחנו עדים למראה המופלא של הקשת אנו עדים לקיום הברית מצדו של הקב"ה, ה"נאמן בבריתו וקיים במאמרו". הברית, האמת והכנות, שהם התשתית האוניברסלית לכל התקשרות, מהווים את התשתית להתקשרות בין הקב"ה לבין עם ישראל, ולכן בתפילת ראש השנה, עת אנחנו ממליכים את הקב"ה, ומחדשים את הברית עמו, אנו פונים אליו באמירה "כי אתה אלקים אמת ודברך אמת וקיים לעד".

"איננו במקום בו אנו יכולים להטיף לעולם"

פרופ' תמר רוס | פרופסור לפילוסופיה יהודית - אוניברסיטת בר אילן

מה המסר שלנו היום לגויים? עצם העלאת הנושא נראית לי יומרנית, ואין מקום לשים אותו בראש סדרי העדיפויות שלנו. לצערנו, טרם גיבשנו מסר רוחני תקף, שימושי או יעיל בינינו לבין עצמנו. אנחנו צריכים עוד להתבשל בתוך עצמנו לפני שאנחנו מפנים מסר לעולם כולו.

אני אינני שוללת את האפשרות שניתן ללמוד עניינים רוחניים ודתיים גם מבני אחרות.

כן, למשל, מתיאולוגיים נוצריים אשר חשיבתם מתקדמת יותר מזו של היהודים בהתמודדות עם שאלות כמו יחסי דת ומדע, ביקורת המקרא וסוגיית משמעותה של שפה דתית ושל היגדים דתיים. אני חשה שיש מכנה משותף רחב בין אנשים אינטלקטואלים השייכים לדתות השונות, המתעלים מעבר להיגדים הספציפיים של המסורת הדתית שלהם. מצד שני, קיים דמיון גם בין האנשים הפשוטים בדתות השונות, המבטאים קשר פשוט ולא מתוחכם עם האל ואמפתיה טבעית לכל נבראיו. התנסיתי בכך לפני שנים, כאשר חוויתי בחדר לידה את המשותף לנשים הבאות ממסורות דתיות שונות. ממיטות היולדות בקעו קריאות לבורא עולם, כל אישה על פי המסורת הדתית שלה, אך התוכן בעצם היה אחיד. כשהגיעו הבעלים לאחר הלידה, בלט פתאום הפער ביניהם. אלה העוסקים בהגדרות הדוקטרינריות והדוגמטיות של כל דת - דווקא הם מדגישים את המפריד ולא את המשותף.

אני מבינה את הצורך בבניית מחיצות - גם בתחום הסימבולי - זאת כדי שלא נאבד את הייחוד שלנו. אך חייבת להיות מודעות למגבלות של הקטגוריות שבאמצעותן נוצרות מחיצות אלו. הייתי רוצה שלא נשים דגש מוגזם על ההבדלים התיאולוגיים הבין-דתיים משום שכל הניסוחים הדתיים שלנו אינם אלא ניסיונות ליצור כלי יעיל לבטא משהו שלא ניתן לביטוי אנושי. אני מושפעת מאוד מדבריו של הרב קוק לגבי המוגבלות של היגדים דתיים: "לעומת האמת העליונה האלוקית, אין הבדל בין האמונה המצוירת להכפירה כלל, שתיהן אינן נותנות את האמת, אלא

אני

חשה שיש

מכנה משותף

רחב בין אנשים

אינטלקטואלים

השייכים לדתות

השונות, המתעלים

מעבר להיגדים

הספציפיים של

המסורת הדתית

שלהם

שהמונה מתקרבת לגבי דידן אל האמת והכפירה אל השקר... אבל לגבי אור אין סוף הכול שווה..." (הרא"ה קוק, שמונה קבצים, קובץ ב', קטע כק, וראו במאמרי "הרב קוק ופוסט-מודרניזם" אקדמוני (תשס"א) עמ' 185-224) חושבני שאילו היהדות הייתה במצב תקין, היה מסר יהודי חשוב ברעיון של החיוב הדתי והמוסרי שמשתקף בהלכה. היינו יכולים להציג בפני העולם את הרעיון היהודי העומד על כך שרוחניות חייבת להשתקף במעשי יום יום ובעניינים ארציים, שלעולם אין לנתק אותם מהחתימה למה שמעבר. נכון שקיימות תופעות דומות להלכה גם בדתות אחרות (כמו באסלם) אבל המרכזיות שניתנת להלכה בכל זאת ייחודית לנו. למרות זאת, אין לנו רצון שכולם יקבלו את ההלכה כפי שהיא. העולם יכול לקבל מאתנו את העיקרון שדתיים מחייבת אחריות, ושלעומת הגישה הנוצרית לא מספיק רק לדבר על אהבה. אולם, היום אין אנו במקום בו אנחנו יכולים להטיף לעולם. מאז תקופת ההשכלה והמהפכה התעשייתית כמעט ולא פיתחנו שיח דתי או הלכה דתית שתהיה רלבנטית. עובדה היא שגם החילונים שמתעניינים בארון הספרים היהודי כמעט ולא נוגעים בעולם ההלכה. מצד שני המשיכה לבודהיזם מצביעה על אולת יד מבחינתנו גם בתחום החווייתי. יתכן שיש כאן ביטוי לכך שלא פיתחנו אצלנו את הרוחניות, ועל כן אנשים נמשכים לצורת הרוחניות של עולם המזרח.

בתנאים אידיאליים היינו יכולים לייחס משמעות דתית למדינת ישראל בכך שהיא מסוגלת ביתר שאת להדגים כיצד אידיאליים דתיים מיושמים בפרישה חברתית רחבה. אך לצערי המציאות איננה כזו. ככל שהתרבות הישראלית מתנתקת מעברה המסורתית, היא איננה מצטיינת ברגישות יתרה לרוחניות, וגם לא לרמות הבסיסיות של מוסר חברתי המקובלות במדינות המערב המתקנות. לעומת זאת, היחס לגויים בציבור הדתי בארץ הוא תוצאה של טקסטים דתיים היוצרים סוג של דיבור מהותני על הגוי, ומנציחים את המיתוס של היהודים כעם נרדף. במציאות כזו אין מקום להיכרות אמיתית עם אנשים לא-יהודים, או לצמיחת תהליך של ריכוך אמירות דתיות שהן קשות לעיכול מבחינה מוסרית, כפי שעשו חז"ל וגם הראשונים בזמנם. לעומת זאת, הנצרות (לפחות הפרוטסטנטית) הצליחה למתן מגמות בעלות אופי בדלני וקנאי, ולהגיע לתפיסה דתית הומאנית וסובלנית יותר.

בכלל, מקומה של מדינת ישראל בחזון היהודי צריך לעבור שינוי. אנחנו חיים במציאות גלובלית פוסט-מודרנית לפיה אין אדם מסוגל להסתפק בזהות קבוצתית אחת בלבד. על כן חזון המדינה היהודית איננו יכול להתאים לתפיסת הממלכה השבטית והאתנית שפרנסה את התנ"ך ואת הגות ימ"ב, ואף לא למושג מדינת הלאום שהייתה אופיינית למאה התשע עשרה. אנחנו פועלים במסגרת מערכת מבנים פוליטיים, חברתיים וכלכליים מורכבת בהרבה מזו שאפיינה את מדינת הלאום הקלאסית. כיום גם גופים וארגונים על-מדיניים צוברים עוצמה וחשיבות. אם מושג מדינת הלאום כערך עליון משתנה בכל העולם, מדינת ישראל לא תוכל לעמוד מנגד, מבלי שמושגי הצינונות והמדינה היהודית הריבונית יסתגלו בהתאם. לא נוכל להישען על אמצעים פוליטיים בלבד כדי לשמור על הייחודיות שלנו, ונצטרך לפתח מכשירים אחרים לצורך זה, הדומים יותר לאלה ששימרו אותנו בגולה, כשלא היה לנו כוח ריבוני. יש אמנם משמעות תרבותית עמוקה בזיקת עם ישראל לארץ ישראל ואנו רואים שחלק נכבד מיהודי התפוצות אכן מבקשים לשאוב מההשראה ממה שקורה כאן, אך המסר הייחודי של עם ישראל ייאלץ למצוא את ביטויו בכלים רוחניים החוצים גבולות מדיניים וטריטוריאליים, ומבוססים על אינטראקציה רב-ממדית יותר עם הלכי-רוח כלל אנושיים ואוניברסאליים.

(מתוך שיחה עם העורכים)

ואתיו כל לעבדך
 27/8
 בנושאים הנדונים בעלון
תק"ם ביום א' ט' בחשוון (6/11)
במרכז בינה ברמת אפעל
 לפרטים ניתן לפנות למשרד הישיבה 04-6480712